

12. ZÁKLADNÍ SKLADEBNÁ DVOJICE – PODMĚT A PŘÍSUDEK

Stručný přehled:

Podmět je základní větný člen.

Vyjadřuje původce děje, nositele činnosti, stavu nebo vlastnosti.

Podmět bývá nejčastěji vyjádřen jménem (podstatným nebo zájmenem), ale může být vyjádřen kterýmkoli slovním druhem nebo i neslovním výrazem (Pracovat se vyplácí. Ne je moje poslední slovo. Á je dlouhá samohláska.). Podmět může být vyjádřen i vedlejší větou (podmětnou - Kdo se bojí, nesmí do lesa.) nebo může být nevyjádřený (poznáváme ho zpravidla z kontextu nebo ze slovesného tvaru - Vejdemo společně.).

Na podmět se ptáme otázkou 1. pádu (kdo? co?).

Přísudek je základní větný člen.

Vyjadřuje, co podmět dělá, co se s podmětem děje nebo jaký podmět je.

Přísudek bývá nejčastěji vyjádřen slovesem - **přísudek slovesný** - někdy jménem - **přísudek jmenný**. Jmenný přísudek bývá připojen k podmětu sponovým slovesem (být, bývat, stát se, stávat se - pozor: i v záporu!) - **přísudek jmenný se sponou**. U tvarů sloves *být*, *bývat* je třeba rozlišovat, kdy jde o sponu a kdy o sloveso plnovýznamové (existovat): Bratr je plavčičkem. x Bratr tam určitě je.

Slovesný přísudek může být vyjádřen i několika slovesy:

- složeným slovesným tvarem (byl bych se učil),
- ve spojení významového slovesa se slovesem modálním (způsobovým) nebo fázovým (chci se učít, začnu se učít).

Přísudek může být holý, rozvítý a několikanásobný. Za větu s několikanásobným přísudkem považujeme takovou, kdy přísudky jsou buďto holé, nebo rozvíjející větné členy rozvíjejí současně všechny přísudky (Vrabec poskočil a vzlétl. Olga balík zavázala a odeslala).

Testové otázky:

<p>1. Ve které větě je slovo <i>moře</i> podmětem?</p> <p>a) Konečně poprvé uviděla moře.
b) Dneska je moře opravdu studené.
c) Slyšíš v té mušli šumět moře?
d) Bouře celé moře rozběsnila.</p> <p>2. Ve které větě je slovo <i>kost</i> podmětem?</p> <p>a) Psi se tahali o velikou kost.
b) Prohlédni si tu kost dobře.</p> | <p>c) Tu kost musíme dlouho povařit.
d) Před boudou ležela ohlodaná kost.</p> <p>3. Ve které větě slovo <i>křoví</i> není podmětem?</p> <p>a) Mezi políčky se rozrostlo křoví.
b) Nakonec nám to křoví zatarasilo cestu.
c) Šípkové křoví bránilo vysvobození Růženky.
d) Ze křoví vyběhl zajíc.</p> |
|--|--|

4. Ve které větě slovo *olovo* není podmětem?
 a) Nasypal mu olovo do kalhot.
 b) O Vánocích se lije olovo.
 c) O Vánocích jsme lili olovo do vody.
 d) Donesl do výkupny samé olovo.
5. Ve které větě je podmět nevyjádřený?
 a) Asi spadl z višně.
 b) On to tak nechápal.
 c) Je mi opravdu do pláče.
 d) V kalhotách byla hromádka písku.
6. Ve které větě je podmět nevyjádřený?
 a) Vy jste mě neslyšeli?
 b) Nemohli bychom se i my na tom podílet?
 c) Asi bude pršet.
 d) Včera jsme vás viděli ve frontě na lanovku.
7. Ve které větě je podmět vyjádřený infinitivem slovesa?
 a) Dobře pracovat znamená dobře se mít.
 b) Chtěl jsem usilovat o prvenství.
 c) Budu se na vás zpovzdálí dívat.
 d) Nauč se už konečně pořádně psát.
8. Ve které větě je podmět vyjádřený citoslovcem?
 a) Au, to bolí!
 b) A ta malá žabka najednou žbluňk zpátky do tůně.
 c) Z rokle se ozývalo táhlé bú.
 d) Zahrál na trubku vysoké trádá.
9. Ve které větě je podmět vyjádřený neslovním výrazem?
 a) Doprostřed může být ve větě i předložkou.
 b) Kousek po kousku jsme stoupali k vrcholu.
 c) Nejčastější odporovací spojkou je ale.
 d) F je souhláska obojetná.
10. Ve které větě je podmět několika-násobný?
 a) Ta socha je veliká a těžká.
 b) Můžete si sednout v jídelně nebo v obýváku.
 c) Z představení odcházeli spokojeni diváci i herci.
 d) Jsem milý a krásný člověk.
11. Ve které větě je podmět holý?
 a) Náš tatínek vůbec nemá rád langoše.
 b) Na louce u potoka rozkvetly trsy petrklíčů.
 c) Vysoko nad rozbouřenými vlnami se chechtal racek.
 d) Celé odpoledne nás obtěžovali komáři a mouchy.
12. Ve větách *O tom by měl být poučen každý nemocný* a *Tohle určitě většina z vás nedokáže* jsou podměty:
 a) každý, tohle
 b) nemocný, tohle
 c) každý, většina
 d) nemocný, většina
13. Ve větách *Pro mě nepředstavitelné je bít jakékoliv zvíře* a *Savec je i netopýr* jsou podměty:
 a) bít, savec
 b) nepředstavitelné, netopýr,
 c) bít, netopýr,
 d) nepředstavitelné, savec
14. Ve větách *Někoho třeba nebaví poslouchat takovouhle muziku* a *Může to vyzkoušet jenom jeden z nás* jsou podměty:
 a) třeba, jenom
 b) poslouchat, jeden
 c) muziku, z nás
 d) někoho, vyzkoušet

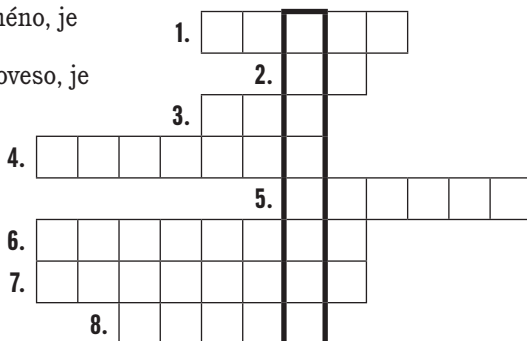
25. Pouze základní skladební dvojice je ve větě:
 a) Smál se mi.
 b) Pavel by se býval začal smát.
 c) Stalo se ti něco?
 d) Hraješ úžasně!
26. Ve větách *Draci se vznášel- nad polem.* a *Na jarním sluníčku sněhuláci roztál-.* patří správně:
 a) vznášeli, roztáli
 b) vznášeli, roztály
 c) vznášely, roztály
 d) vznášeli, roztály
27. Ve větách *Dni se začínal- prodlužovat.* a *Koně přešl- do cvalu.* patří správně:
 a) začínali, přešli
 b) začínaly, přešli
 c) začínaly, přešly
 d) začínali, přešly
28. Ve větách *Rodiče mi to zakázal-.* a *Na kolotoči se dětem nejvíc líbil- koničci.* patří správně:
 a) zakázali, líbili
 b) zakázaly, líbili
 c) zakázaly, líbily
 d) zakázali, líbily
29. Ve větě *Kuře a housata zobal- zrní* je správně:
 a) zobali
 b) zobaly
 c) zobala
 d) zobalo
30. Ve větě *Kráva, telata a hříbě se pásli- na stráni* je správně:
 a) pásli
 b) pásly
 c) pásla
 d) páslo

DOPLŇOVAČKA:

Slovinský spisovatel a dramatik 20. století Žarko Petan napsal: „Hloupost je nemoc, která ...“ (tajenka)

KLÍČ:

1. První stupeň přídavného jména *lepší*
2. Ve větě *Přišel včas* je podmět
3. Kořen slova *pobolívat*
4. Více vět obsahuje
5. Přísudek, jehož základem je jméno, je
6. Ortografie
7. Přísudek, jehož základem je sloveso, je
8. Vzor tvrdých přídavných jmen v rodě středním

48. UKÁZKY Z VZOROVÝCH TESTŮ PŘIJÍMACÍCH ZKOUŠEK Z ČESKÉHO JAZYKA

- Která z následujících možností obsahuje mluvnickou nebo pravopisnou chybu?
 - Duchapřítomná žena povolala svého psa a zachránila se.
 - Naše ekonomika je naštěstí natolik silná, že dokáže leccos ustát.
 - Vyzkoušejte naši novou službu - rozvážku zboží až do domu.
 - Washingtonská policie zadržela muže, když instalovali odposlouchávací zařízení.
- Ve které z následujících vět je pravopisná chyba?
 - Farmáři vyžadují další miliardy.
 - Také golfová hřiště pocítila křízi.
 - Ubil svého psa kvůli pokousání.
 - Ve světě ubila třetina miliardářů.
- Ve které z následujících vět je pravopisná nebo mluvnická chyba?
 - Vzápětí se otevřely dveře a vstoupil tří členný senát.
 - Vy byste zřejmě chtěli na ni jen vzpomínat.
 - Strnul, když se mu vybavily otcovy přísné oči.
 - Pozorování dědečkovy zvířeny bylo úžasné.
- Ve které z následujících možností je chyba v pravopisu velkých písmen?
 - Pochutnal si na hořických trubičkách.
 - Hodně Pražanů navštívilo Janěčkovu výstavu.
 - Sídlem evropské Unie je belgický Brusel.
 - V létě se chystáme na dovolenou do západní Evropy.
- Ve které z následujících možností je chyba v pravopise přejatých slov?
 - Ve fyzice probíráme dynamické elektrické pole.
 - Večer dávají další epizodu oblíbeného seriálu.
 - Studenti šestiletého lycea se zúčastnili soutěže.
 - Dostal jsem zaručený typ na vítěze dostihu.
- Ve které z následujících možností jsou všechny tvary přídavných jmen napsány mluvnicky a pravopisně správně?
 - pomalý sousedovi chlapci
 - spolehliví Mikešovi kamarádi
 - Eviny a Karlovi spolužáci
 - úspěšné podnikatelovi pokusy
- Kterou z následujících čtveřic je třeba doplnit na vynechaná místa ve větách, aby byly napsány pravopisně, mluvnicky i věcně správně?

*O řeckém filosofovi ***** se traduje, že žil v sudu.
Znáte větu matematika *****?
O řeckém hrdinovi ***** se píše, že měl jediné zranitelné místo na patě.
Poseidón, ***** bratr, byl vládcem moří.*

 - Diogenovi, Pythagora, Achillesovi, Zeusův
 - Diogenovi, Pythagora, Achillovi, Diův

- c) Platfusovi, Pythagorase, Achillovi, Martův
 d) Platonovi, Pythagorase, Achillovi, Zeusův
8. Který z následujících výrazů je nutno doplnit na vynechané místo v souvětí, aby bylo napsáno pravopisně a mluvnicky správně?
*Nemusel jsi mít takový problém, ***** nespěchal.*
 a) když by jsi
- b) kdyby jsi
 c) kdybys
 d) když bys býval
9. Který z následujících podmětů je nutné doplnit na vynechané místo, aby věta byla napsána mluvnicky a pravopisně správně?
 a) Norsko a Island
 b) Prezident a vláda
 c) Ministerstva a kraje
 d) Odbory a vedení podniku

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 10 – 16

Nejoblíbenější slova našeho učitele jsou osvětlit, objasnit, znázornit nebo ujasnit. Nejraději ze všech má však slovo rozebrat. Proto se rozhodl, že si rozebereme obrázek Mikoláše Alše Slunéčko zachází za hory. Pověsil kresbu na tabuli a pak nás vyvolával a ptal se:

„Co zachytil malíř na obrázku, Horáčková?“

„Zachytil pasáčky...“

„To také, ale o které roční období se jedná?“

„Jedná se o podzim,“ zrudla Sim Sim.

„Správně,“ řekl pan učitel, „malíř to zachytil podzim, což vidíme z oblečení pasáček, kteří mají na sobě pytle.“

Blahýnkovi dal učitel otázku - co ještě vidíme na obrázku. Blahýnek se podíval na obrázek, řekl, že vidíme několik krav, a začal se tomu smát.

„Já nechápu, co je ti na kravách - neboli bravu - k smíchu, Kratochvíle,“ divil se pan učitel a položil mu další otázku.

„Jaké jsou ty krávy?“

„Strakaté,“ řekl Blahýnek.

„Tak jsem to nemyslel,“ řekl učitel, „pořádně se soustřed, Kratochvíle!“

Blahýnek se tedy pořádně soustředil a chvíli zíral na obrázek. Pak řekl, že krávy jsou rohaté. Tím rozesmál třídu, ***** učitele. Ten se zamračil, jako vždycky, když mu někdo špatně odpoví, a vyvolal Sim Sim. Ta se vymrštila a pištěla, že krávy jsou hubené, protože jsou špatně živěné.

10. Které z následujících slov nelze doplnit na vynechané místo v textu (*****), protože by nedávalo smysl?
 a) avšak
 b) až na
 c) kromě
 d) jen ne
11. Které z následujících tvrzení o postavách z výchozího textu je pravdivé?
 a) Vyvolaný chlapec popsal obrázek zcela v rozporu s realitou.
 b) Žáci se při rozebírání obrázku nudí, a proto zlobí.
 c) Učitel oceňuje u svých žáků originalitu a improvizaci.
 d) Blahýnek a Kratochvíl jsou jedna a tatáž osoba.
12. Který z následujících jazykových prostředků udržuje dějový spád uvedeného textu především?

- a) krátké věty vypravěče
- b) opakování dějových sloves
- c) užití přímé řeči
- d) složitá větná výstavba

13. Které z následujících tvrzení o podtržených slovech z výchozího textu je pravdivé?

- a) Slovo osvětlit je slovo jednoznačné.
- b) Slovo pištěla patří do obecné češtiny.
- c) Slovní spojení roční období je sousloví.
- d) Slova znázornit a objasnit jsou synonyma.

14. Která z následujících vět z výchozího textu je větou jednočlennou?

- a) Proto se rozhodl, ...
- b) Jedná se o podzim, ...
- c) Jaké jsou ty krávy?
- d) Zachytil pasáčky...

15. Které z následujících tvrzení o sou-

věti z úvodního textu je pravdivé? *Blahýnko se podíval na obrázek, řekl, že vidíme několik krav, a začal se tomu smát.*

- a) Obsahuje dvě věty hlavní v poměru slučovacím a dvě věty vedlejší.
- b) Obsahuje tři věty hlavní v poměru slučovacím a jednu větu vedlejší.
- c) Obsahuje čtyři věty hlavní v poměru slučovacím.
- d) Obsahuje tři věty vedlejší - podmětovou a dvě předmětové.

16. Ve které z následujících možností je správně určen holý přísudek podtržené věty ze souvětí výchozího textu? *Blahýnko se podíval na obrázek, řekl, že vidíme několik krav, a začal se tomu smát.*

- a) začal se smát
- b) smát
- c) smát se
- d) začal

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 17 – 20

Pelcovy Vzpomínky na Afriku

LIBEREC

Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor pořádá v Liberci výstavu fotografií s názvem Vzpomínky na Afriku. Její autor František Pelc strávil v Africe rok a půl. Na návštěvníky čeká například seznámení se slonem, nosorožcem, lvy a gepardy. Prohlédnou si pouštní rostliny, křišťálová jezera a nástěnné malby. Výstava potrvá do 24. září a zakončí ji Pelcova přednáška o zkušenostech z cest po Africe.

17. Ve kterém z následujících slov z uvedeného textu nedochází při výslovnosti ke spodobě znělosti?

- a) návštěvníky
- b) nosorožcem
- c) křišťálová
- d) vzpomínky

18. Kterým z následujících slohových útvarů je nejspíše výchozí text?

- a) úředním dopisem
- b) oznámením
- c) projevem
- d) reklamním textem

19. Znaky kterého z následujících funkčních stylů nese uvedený text?

- a) publicistického
- b) odborného

MALÝ SLOVNÍČEK LITERÁRNÍCH POJMŮ

OBECNÉ POJMY

adaptace

úprava uměleckého díla jinými výrazovými prostředky (např. filmové zpracování románu nebo divadelní hry) nebo přepracování staršího uměleckého díla pro současnost

apoteóza

zbožštění, nadšená oslava; v literatuře (zvláště v dramatu) oslavná scéna

asociace

v tomto významu: spojení představ tím, že jeden duševní obsah vybaví jiný v podobě představ nebo myšlenky proto, že podle dřívějších zkušeností se vyskytly spolu, mohou vytvářet řady (velký holub, Benátky, skořápky...) - viz též oddíl jazykové prostředky

autogram

vlastnoruční podpis

autostylizace

autor přetvoří sama sebe v literárního hrdinu, obvykle se se skutečnou podobou autorovou více či méně rozchází

bard

kdysi keltský pěvec, později se přenáší na všechny velké národní básníky, básník, bojující za práva ujařmeného lidu

bestseller

kniha, o kterou je velký zájem, která se nejvíce prodává

brak

braková literatura, literatura nejpodřadnější kvality, literatura bez jakékoliv hodnoty

dedikace

věnování, přímo v knize vytištěné (ne rukou psané) věnování, kterým chce autor veřejně poděkovat zpravidla těm, kteří se o vznik nebo vydání knihy zasloužili

děj

sled příhod příčinně uspořádaný a časoprostorově určený, tvořící základ epiky i dramatu; aristotelovské schéma: expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa (viz tyto pojmy dál v tomto oddíle)

deus ex machina

(z latiny: bůh ze stroje) v antických dramatech rozhodnutí z moci boha, jehož socha byla s pomocí mechanismu spuštěna na scénu, přeneseně neočekávaný, nemotivovaný zásah, jímž se řeší dějový konflikt v próze nebo dramatu

drama

literární díla určená k provozování na jevišti

edice

vydání knihy nebo označení řady knih se stejným zaměřením nebo kritické vydání nějakého díla

emoce

cít

epigon

umělec tvořící ve stínu velké osobnosti, napodobovatel

epika

literární druh, v němž je skutečnost ztvárňována na vypravování příběhu, mívá zpravidla hlavního hrdinu, který celý příběh prožívá

epilog

doslov nebo závěrečné vypravěčovo slovo ke čtenáři